

DORPSRAAD ITTEREN

Secretariaat : Ruyterstraat 18
6223 GX MAASTRICHT
Telefoon : 043-365 20 40
E-mail : info@itteren.nl
Website: www.itteren.nl
Banknummer : 97.92.52.547

Zicht vanaf Maasoever Itteren op 10-7-2010

Algenbloei over $\frac{1}{3}$ tot $\frac{1}{4}$ van de breedte van de rivier; Maasafvoer ca $8 \text{ m}^3/\text{s}$ en stroomsnelheid ca 0 m/s

Het Grensmaasplan

De doelstellingen van het plan zijn goed!

De praktijk is slecht omdat men niet doet wat men gezegd heeft.

Itteren is op één na de grootste locatie en daar gaat het nu al fout.

Welk onheil staat die andere Maasdorpen nog te wachten?

Reactie n.a.v. het antwoord van GS van 6 juli 2010 op vragen ex artikel 38 RvO van mevr. Van Tulder van GroenLinks van 17 juni 2010 betreffende de stroomgeulverbreding van Itteren.

Tevens zijn enkele nieuwe feiten toegevoegd; dit betreft de stroomgeulverbreding Borgharen en de aanleg van de drempel bij "Aan de Maas" (Geulle).

8 september 2010

Samenvatting (de cijfers tussen haakjes verwijzen naar de desbetreffende paragraaf van deze notitie)

De uitvoering van het Grensmaasplan dreigt voor de toekomstige natuur in Itteren uit te draaien op een mislukking omdat de uitvoering niet overeenkomt met wat destijds beloofd is. Bovendien is e.e.a. in strijd met het Provinciaal en landelijk beleid. Het gaat om de uitvoering van de volgende drie onderdelen.

1. Voor de stroomgeulverbreding noordelijk van Itteren van 63 ha was de afspraak dat dit gebied 2 maanden per jaar droog zou staan. Nu blijkt dat het gebied altijd onder water zal staan. Blijkbaar is er in het ontwerp een fout gemaakt, (par. 2.1).
2. De stroomgeulverbreding Borgharen van 37 ha zou 2 á 3 maanden per jaar droogvallen. De helft van dit gebied met een oppervlakte van 17 ha ligt in Itteren zal nu ook altijd grotendeels onder water te staan, (par. 2.2).
3. Om te voorkomen dat in Vlaanderen verdroging van enkele natuurgebieden zal optreden, zijn tussen Geulle en Meers drempels aangelegd. Deze drempels moeten er voor zorgen dat de grondwaterstanden in die gebieden bij gemiddelde winter- en voorjaarsafvoeren op peil blijven, (par. 3.1).
Door de drempel in Geulle krijgt de rivier tussen Borgharen en Geulle (stroomopwaarts) bij lage zomerafvoeren het aanzien van één grote vijver, terwijl de kracht en de dynamiek voor een gezonde rivier er juist in gelegen is dat het een vrij afstromende rivier moet zijn, (par. 3.2). Dit vijvereffect van de drempel van Geulle heeft betrekking op 15 % van de totale lengte van de Grensmaas; met de overige drempels erbij wordt dit zelfs 25 %, (par. 3.2).
Overigens hebben de drempels bij lage afvoeren geen effect op het grondwaterniveau in de Vlaamse natuurgebieden, (par. 3.3).

De oorzaak dat de stroomgeulverbredingen onder water staan, komt doordat er teveel wordt afgegraven vanwege een fout in het ontwerp. Hierdoor zal 25 % van het totale oppervlak aan stroomgeulverbreding van het hele Grensmaasgebied permanent onder water staan, (par. 2.4) Dit heeft negatieve gevolgen voor de natuurontwikkeling en de toegang tot deze gebieden. Ook de waterkwaliteit zal aanzienlijk verslechteren met kans op algenbloei, botulisme en insecten. In die gebieden krijgt de natuur geen kans en de mensen geen toegang, (par. 2.3)
Wij vragen om hier minder diep af te graven. De vereiste bescherming tegen hoogwater van 1/250 per jaar komt daarmee niet in gevaar vanwege de ruime overbeveiliging van 0,85 m.

Voor de aanleg van de drempel van Geulle zijn toetsingscriteria opgesteld voor de ecologie. De nu aanwezige drempel voldoet aan geen van deze criteria. Deze criteria betreffen o.a. dat de bestaande toestand niet mag verslechteren, (par. 3.1) Door bassinvorming (vijvereffect) kunnen bij lage zomerafvoeren zuurstofloze situaties optreden met ook hier kans op algenbloei, botulisme enz, (par. 3.2).

De bestaande natuur van het zomerbed van de Maas tussen Geulle en Borgharen wordt om zeep geholpen.

Wij vragen om een onderzoek voor een uitgekiend ontwerp van de drempels zodat bij laagwater de stuwende werking van de drempels wordt opgeheven.

In de 17de Voortgangsrapportage Zandmaas en Grensmaas is een totaal bedrag gereserveerd van ca 18 miljoen euro voor de posten “Onvoorzien” en “Risico algemeen” (par.4) Ons inziens kan met een klein deel van dat bedrag de onacceptabele negatieve gevolgen voor Iitteren worden opgeheven.

Wij krijgen zo langzamerhand de indruk dat er in zeer ernstige mate van de destijds goed gekeurde plannen wordt afgeweken.

Deze gevolgen zijn niet verzonnen; het staat allemaal in officiële rapporten.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 5

2 De stroomgeulverbreding 5

2.1 De stroomgeulverbreding Itteren 5

2.2 De stroomgeulverbreding Borgharen 6

2.3 Hoofdlijn van beleid 6

2.4 Gevolgen 6

3 De drempels 7

3.1 Algemeen 7

3.2 Drempel 9 voldoet niet aan de criteria 8

3.3 Drempels hebben geen invloed op grondwater bij lage Maasafvoeren 9

4 Financiering 9

Delen van de onderstaande tekst (*cursief*) zijn rechtstreeks overgenomen uit onderstaande documenten met vermelding van het betreffende pagina nummer.

- (1) *“POL-aanvulling Grensmaas” is door Provinciale Staten van Limburg op 1 juli 2005 vastgesteld.*
- (2) *“Passende Beoordeling Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn Grensmaasproject (april 2005), vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Limburg op 12 april 2005.*
- (3) *“Natuurtoets & Passende Beoordeling, Grensmaas mitigatiemaatregel fase 3, drempels 6,7,8 en 9 enz” van o.a. Kris van Looy van 8 febr 2008 in opdracht van Rijkswaterstaat Maaswerken.*
- (4) *17de Voortgangsrapportage Zandmaas en Grensmaas 1 juli – 31dec 2009*

Eerst echter een korte inleiding over de besluitvorming van de Grensmaasplannen van de afgelopen jaren en de reactie daarop van de Dorpsraad Itteren.

1 Inleiding

De Grensmaas is een van de meest bijzondere en kansrijke riviertrajecten in Nederland. Bijzonder, omdat de Grensmaas ongestuwd is en als vrij afstromende grindrivier de Grens vormt met België. Kansrijk, omdat de Grensmaas grote potenties heeft voor natuurontwikkeling en ecologisch herstel. POL pag 12.

Uiteraard waren we destijds verheugd, vooral na de hoogwaters van 1993 en 1995, dat er een einde zou komen aan de overstromingen van ons dorp door Maas. Daarom hebben wij van meet af aan de plannen positief maar ook kritisch gevolgd. De kritiek was vooral gebaseerd op de grootschaligheid van de afgraving noordelijk en zuidelijk van Itteren en als gevolg daarvan het ontstaan van een flessenhals ter hoogte van het dorp zelf.

Er wordt veel meer afgegraven dan voor de vereiste veiligheid nodig is. In de autonome situatie was een kadeverhoging rond het dorp van 0,25 m voldoende om de vereiste bescherming van 1/250 per jaar te verkrijgen voor een Maasafvoer van 3275 m³/s.

In het Voorkeursalternatief (VKA), dat nu wordt uitgevoerd, dalen de waterstanden bij Itteren met 0,65 tot 0,80 m; inclusief de uitvoering van de Vlaamse locaties Hochterbampd en Herbricht neemt die daling toe tot 1,10 m. Hierdoor ontstaat een overbeveiliging van maximaal 0,85 m. Op zich is dat natuurlijk positief maar de prijs (de grote oppervlakte van het gebied) daarvoor vonden wij te hoog. Wij hebben dat ook kenbaar gemaakt in onze zienswijze aan GS van 28-8-2006 inzake de Ontwerpbesluiten/beschikkingen Grensmaas. Richting gemeente Maastricht zijn dezelfde zorgen geuit op het Ontwerp-Bestemmingsplan bij brief van 3-4-2006. Hieraan is geen gevolg gegeven wat ons inziens te maken heeft met budgetneutraliteit; dit frustreert de kwaliteit van het project in hoge mate, zeker wat Itteren betreft.

2 De stroomgeulverbreding

2.1 De stroomgeulverbreding Itteren

In het antwoord van GS van 6-7-10 op de vragen van Groen Links van 17-6-10 wordt gesteld dat het permanent onder water staan van de verbreding het gevolg is van de aanleg van drempels in de rivier ter voorkoming van de daling van het grondwaterpeil in Vlaamse natuurgebieden. De drempel waar het hier om gaat ligt ‘Aan de Maas’ (Geulle) ter hoogte van rkm (rivierkilometer) 23.4.

Het antwoord van GS is niet correct!

Op basis van de door de Maaswerken verstrekte gegevens hebben wij dit nader onderzocht.

De stroomgeulverbreding heeft langs de rivier gemeten een lengte van 2,3 km en een oppervlakte van 63 ha.

Het gemiddelde insteekniveau, d.i. de hoogte van waaruit de rivierverbreding wordt ingezet, bedraagt 35,90 m+NAP. Volgens MER, POL en talrijke andere officiële documenten loopt het gebied onder water bij een Maasafvoer van 40 m³/s, dit komt overeen met een waterstand van 36,65 m+NAP en gedurende ca 2 maanden per jaar zou het gebied dan droog staan. Dit betekent dat het insteekniveau $36,65 - 35,90 = 0,75$ m te laag ligt. Let wel dat hierin de invloed van de drempel niet verwerkt is. Gelet op de minimale Maasafvoer van 10 m³/s, zoals is vastgelegd in het Maasafvoercontract met Vlaanderen dat overeenkomt met een waterstand van 36,05 m+NAP betekent dit dat het gebied altijd onder water zal staan, dus ook zonder drempel.

2.2 De stroomgeulverbreding Borgharen

Deze verbreding bevindt zich in het zuidelijke deel van Itteren tussen rkm 16.3 en 19.3 en heeft een oppervlakte van 37 ha.

Volgens MER, POL en talrijke andere officiële documenten loopt het gebied onder water bij een Maasafvoer van 60 m³/s, dit komt overeen met een waterstand van 37,05 m+NAP en gedurende ca 2 á 3 maanden per jaar zou het gebied dan droog staan.

Volgens ons onderzoek blijkt dit niet het geval te zijn voor het deel van het gebied tussen rkm 18.2 en 19.3 met een oppervlakte van 18 ha dat in Itteren ligt. Het gemiddelde insteekniveau van dat deel is 35,85 m+NAP en de gemiddelde waterstand bij een afvoer van 60 m³/s is 37,05 m+NAP; hieruit volgt dat het insteekniveau $37,05 - 35,85 = 1,20$ m te laag ligt. Zelfs bij de minimale afvoer van 10 m³/s begint dit deel al te inunderen, dus ook zonder drempel.

2.3 Hoofdlijn van beleid

Het Voorkeursalternatief 2003 hanteert voor de gemiddelde ontgravingdiepte van de rivierverruiming (stroomgeulverbreding en weerdverlaging) nog een bandbreedte van plus of min een halve meter ten opzichte van het zogenaamde nulniveau oftewel het insteekniveau zoals vastgelegd in de dwarsprofielen van het Eindplan Grensmaas. POL pag 33.

Hoofdlijn van beleid:

Als gemiddeld insteekniveau van stroomgeulverbreding per locatie geldt het nulniveau uit het Voorkeursalternatief 2003.

Zowel vanuit de uitvoering als vanuit de omgeving kunnen in de toekomst – mede gelet op de lange duur van de uitvoering – voorstellen komen voor verdere optimalisatie binnen de bandbreedte.

Dergelijke voorstellen kunnen alleen dan worden overwogen wanneer ze zijn gebaseerd op nieuwe kennis en inzichten en in de balans tussen de af te wegen aspecten duidelijk meerwaarde wordt bereikt ten opzichte van het nulniveau. De voorstellen behoeven de goedkeuring van het bevoegd gezag. POL pag. 34.

Volgens ons doet deze situatie zich nu voor.

2.4 Gevolgen

In het 63 ha grote gebied noordelijk van Itteren (zuidelijk van Itteren zal dat niet veel anders zijn) kan zich geen natuur ontwikkelen. Bij minimale afvoeren daalt de stroomsnelheid tot ca 0 m/s met negatieve effecten voor de waterkwaliteit.

Zowel bij Itteren en Borgharen zal semi-stagnant water ontstaan met een totale oppervlakte van $63 + 18 = 81$ ha. Het POL zegt hierover op pag 40 in tabel 2 'Ecotoopverdeling':

Stilstaand water: Semi-stagnant water in de stroomdalvlakte, beperkte mate van dynamiek, variërend in diepte; totale oppervlakte van stilstaand water bedraagt voor de hele Grensmaas 20 ha.

De oppervlakte die in Itteren en Borgharen ontstaat aan stilstaand water is dus een factor vier groter dan in het POL bij de ecotoopverdeling is vermeld is.

Het totale oppervlak aan stroomgeulverbreding voor het hele Grensmaasgebied bedraagt 332 ha (hfdrapport MER 2003, tabel 3.2 pag 131). Van dit gebied komt 81 ha permanent onder water te staan, dat is ca 25 % van het totale gebied. In de POL-legenda wordt de stroomgeulverbreding aangeduid als “natuur na ontgraving”. Een forse onderschrijving van de beoogde doelstelling is hiervan het gevolg.

Het POL gaat er van uit dat grote oppervlakten met stilstaand water niet zullen ontstaan en er derhalve met betrekking tot de zuurstofhuishouding, algengroei met blauwalgen, botulisme en muggen geen problemen zullen zijn, pag 120 en 121. Zoals het er echter nu voor staat zullen deze problemen wel ontstaan. In drogere zomers met lage Maasafvoeren, zoals bijvoorbeeld dit jaar, zal het gebied snel opwarmen en een zuurstofloze situatie veroorzaken. Muggenplagen zullen het gevolg zijn en ook de kans op blauwalgen en botulisme neemt toe.

Overigens wordt in de “Natuurtoets en Passende beoordeling enz” op o.a. pagina 31 hier wel op gewezen.

Een wandeling/ontdekkingstocht maken door dit gebied om te kijken hoe de natuur zich ontwikkeld is niet mogelijk. Er zullen geen grote grazers zijn en ook geen broedvogels. Dit staat haaks op de officiële rapporten en wat op voorlichtings- en inspraakavonden steeds beloofd is namelijk een toegankelijk natuurgebied met flora en fauna. Dit is ook niet in overeenstemming met een van de hoofddoelstellingen van het plan namelijk het ontwikkelen van nieuwe natuur zoals dit in o.a. Natura 2000 is vastgelegd.

De natuur is hier kansloos.

3 De drempels

3.1 Algemeen

Rivierverruiming leidt tot lagere winterwaterstanden op de Maas. Voor hoogwatersituaties is dat het beoogde effect. Echter ook de jaarlijks terugkerende, normale winterwaterstanden worden door rivierverruiming lager dan in de huidige situatie. Dit leidt tot lagere grondwaterstanden in de omgeving, met name in het voorjaar. POL pag 47.

In Nederland en Vlaanderen vallen enkele natuurgebieden binnen het beïnvloedingsgebied van de grondwaterstands dalingen. In deze gebieden kan dan sprake zijn van het risico op ongewenste verdroging. Dit risico is nader onderzocht in de “*Passende Beoordeling Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn Grensmaasproject (april 2005)*”.

In het rapport “Passende Beoordeling enz” is de conclusie getrokken dat de daling van grondwaterstanden in die natuurgebieden te voorkomen is door het aanleggen van drempels en grindruggen in de rivier. Hiermee wordt dan bereikt dat bij lagere Maasafvoeren de grondwaterstanden in die gebieden niet dalen. Er wordt op geattendeerd dat stroomopwaarts van de drempels bassinvorming voorkomen moet worden.

Het verdere onderzoek dat op de feitelijke uitvoering naar de effecten van de drempels gericht is, is opgenomen in het rapport:

“Natuurtoets & Passende Beoordeling, Grensmaas mitigatiemaatregel fase 3, drempels 6,7,8 en 9 enz” van o.a. Kris van Looy van 8febr 2008 in opdracht van Rijkswaterstaat Maaswerken.

Volgens dit rapport is de bescherming van de natuur van de Grensmaas door de Europese commissie via de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn vastgesteld. Deze richtlijnen hebben een dwingend karakter en zijn in Nederland verankerd in de Flora en Faunawet van 2002 en Natura-2000 (voorheen de Natuurbeschermingswet van 1998). In het kader van Natura-2000 is de Grensmaasbedding verder aangewezen als Speciale BeschermingsZone (SBZ) als Natura-2000-gebied 152.

Voor Itteren en Borgharen is de drempel nr. 9 'Aan de Maas' (Geulle) ter hoogte van rkm (rivierkilometer) 23.4 van belang. Deze drempel heeft een kruinhoogte van 36,60 m+NAP.

Zicht vanaf Belgische oever op drempel nr. 9 Aan de Maas te Geulle op 27-7-09

Voor de aanleg van drempels zijn de volgende toetscriteria voor de ecologie opgesteld:

- *Als toetsingscriteria geldt dat de habitat binnen een heel riviervak niet mag verslechteren (enkel verbetering van de staat van instandhouding is toegestaan)*
- *De reeks drempels mag de erosie en sedimentatie op kleine schaal alsmede de variatie in de stroomsnelheden niet tegengaan.*
- *op grotere schaal watervlakten tijdens zomerstanden (kleiner dan 100 m³/s) ontstaan in de stroomgeulverbredingen (bij Itteren, voor meest stroomopwaartse drempel). Pag 31 Natuurtoets en Passende Beoordeling enz.*

3.2 Drempel 9 voldoet niet aan de criteria.

De drempel zorgt dat het waterpeil bovenstrooms niet kan zakken tot onder de top van de drempel. Het is een soort van stuwdam met daarvoor een stuwmeer(tje). Pag 34 Natuurtoets en Passende Beoordeling enz.

De invloed van de drempel 9 reikt tot Borgharen.

Het ongestuwde deel van de Grensmaas krijgt hiermee een gestuwd stuk rivier met een lengte van 5 á 6 km, dat is ca 15 % van de totale lengte. Het stuwende effect voor alle drempels is zelfs 25 % van de totale lengte. Dit kan toch nooit de bedoeling zijn.

Gestuwde condities geven tijdens de zomerperiode ook steeds onderschrijding van de zuurstofnormen, waarbij zelfs bij langduriger optreden van gestuwde condities (langdurige minimumafvoer in huidige situatie, in de gestuwde trajecten voor de drempels frequent optredend, vermits opstuwing tem 100m³/s), volledig zuurstofloze situaties kunnen optreden (Liefveld ea 2001). Pag 41 Natuurtoets en Passende Beoordeling enz.

De invloed van drempel 9 heeft een onaanvaardbaar effect naar het ontstaan van stagnerend water op de vergraven vlakte van Itteren. Dit was een uitgangspunt en randvoorwaarde bij het ontwerpen van

drempels, namelijk dat er geen grote stagnante watervlakten mochten ontstaan (in de Itterse weert) (Arcadis 2005). Daarnaast verdwijnt door deze opstuwing een belangrijk aandeel van habitat van de grindbanken (H3270) over 7 km en van de Geulmonding (paaihabitat stroomminnende vissoorten). Pag 43 en 44 Natuurtoets en Passende Beoordeling enz.

Het ontwerp van de hoge drempel 9 die significant negatieve effecten kan teweegbrengen, kan 5x langer en een halve meter lager gerealiseerd worden. Op deze wijze wordt het negatieve effect van laagwateropstuwing grotendeels opgeheven, terwijl het beoogde effect van waterstandverhoging bij afvoeren tussen 100 en 600m³/s hetzelfde blijft. Pag 45 Natuurtoets en Passende Beoordeling enz. NB. Het is ons niet bekend of dit ontwerp is doorgerekend.

3.3 Drempels hebben geen invloed op grondwater bij lage Maasafvoeren

Voor een goed begrip van de werking van de drempel op de grondwaterstanden en dan vooral in relatie met de vorm van de drempel volgt hier een toelichting.

Bij lage Maasafvoeren kleiner dan ca 150 á 200 m³/s hebben de Maaswaterstanden geen invloed op het grondwater in de beoogde natuurgebieden. Dit betekent dat bij lage afvoeren de drempels niet nodig zijn. Pas bij hogere afvoeren zoals in de winter en voorjaar is er een verband tussen de Maaswaterstand en het grondwater.

Gezien dit gegeven dat bij lage Maasafvoeren de drempels geen effect hebben op de grondwaterstanden, zou de rivier er bij lage afvoeren ook niet belast mee moeten worden.

Volgens onze inzichten is waarschijnlijk een betere oplossing mogelijk dan het verlagen van de drempel.

Wij zouden modelmatig onderzocht willen hebben wat het effect is van een V-vormige drempel. Dit is een drempel die in het midden van de rivier zeer laag ligt, ongeveer op bodemniveau, en richting de oevers in hoogte toeneemt. Van belang hierbij is dat de drempel een gestroomlijnde vorm krijgt.

4 Financiering

In de 17de Voortgangsrapportage Zandmaas en Grensmaas 1 juli – 31dec 2009 komt ook de financiering van het project ter sprake.

Daarin zijn bedragen opgenomen voor de post “Onvoorzien” en de post “Risico algemeen”.

De post “Onvoorzien” heeft een budget van 5 miljoen euro.

De post “Risico algemeen” heeft een budget van 12,6 miljoen euro.

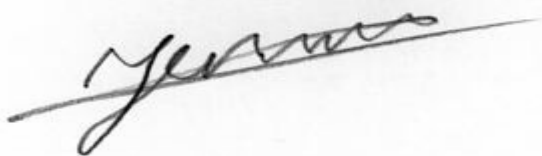
Tot nu toe is er nog geen geld overgeheveld naar de uitvoeringsmaatregelen.

Om de stroomgeulverbreding Itteren en Borgharen uit te voeren conform afspraak moet er minder afgegraven worden. Er is een fout gemaakt bij het ontwerp van de plannen. De juiste oplossing is dus minder afgraven en de kosten hiervoor te halen uit bovenstaande posten.

De beveiliging tegen de maatgevende afvoer komt daardoor niet onder druk staan vanwege de aanwezige overbeveiliging van 0,85 m.

Met vriendelijke groet,

Voorzitter Dorpsraad Itteren

J. Verhulst